

LIBRI MANUSCRIPTI GRAECI IN BIBLIOTHECIS BUDAPESTINENSIBUS
ASSERVATI. — DESCRIPSIT MARIA KUBINYI. BUDAPESTINI, MCMLVI.

Akadémiai Kiadó

Kubinyi Mária igen derék munkája a hazai kézirat kutatás mindenkor jelentős teljesítményei közé fog számítani. Rendkívül öröndetes, hogy a magyarországi görög kéziratok anyagnak legalább budapesti darabjai ilyen páratlan lelkiismeretességgel készült, gondos leíráshoz jutottak.

Az Országos Széchényi Könyvtár negyven és a budapesti Egyetem Könyvtár nyolc kéziratának részletes leírását kapjuk e könyvben. Az anyag értéke változó, tartalma — egészében — nem ismeretlen. A zenei kéziratok magas színvonalú ismertetését Dévai Gábor az utóbbi években készítette el, a többiek közül egyesek találtak csak — hírük és jelentőségük szerint — alkalmaslag ismertetőre. Így, teljességében e kéziratok anyagról csak Kubinyi Mária gondos munkája nyomán nyer a tudományos érdeklődés kielégítő tájékoztatást.

A kéziratok túlnyomó részükben nem kódexek, azaz nem tartoznak az ún. kodex-korhoz, ami nálunk a XVI. sz. közepével zárul. Ilyen értelemben vett kódex csak hat-nyolc van a közel félszáz kéziratok anyagában. Az újkori kéziratok a XIX. századig haladnak. A kevés számú kódex között azonban hazai művelődésünk értékes emlékeit találjuk. Így az M. 11. kézirat (az Országos Széchényi Könyvtárban), valamikor a Bibliotheca Corvina görög termében volt látható. Hogy az ekfonétikus jeleiből vélhetőleg liturgikus használatra készült evangéliumos könyv miként jutott Budára, nem tudjuk. Gyaníthatóan Mátyásnak, a Bizánc összeomlását követő évtizedekben megindított nem is egyszerűen könyvvásárló, hanem könyvmentő akciójának köszönheti a nagy pusztulásból megmenekedését. Kisebb valószínűséggel a magyar korábbi középkor egykor nagyszámú görög monostorainak egyikéből is átszármazhatott az utód latin apátság könyvtárába, és onnét a „Királyi Buda” könyvesházába. Biztosat minderről persze nem tudhatunk, így részletesebb felvilágosítással a katalógus sem szolgálhat.

A magyar reneszánsz emlékei sorában tartjuk számon, nem is az utolsók között ama másik evangéliumos könyvet, amit az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtárának kódexei őriznek. Korát tekintve a budapesti görög kódexek legidősebbje ez: a XI. sz. elején íródott. A legterjedelmesebb és legszebb görög kézirat az országban, mely bizonyára legalábbis nem később került magyar földre, mint az előbbi. Első kimutatható tulajdonosa János pécsi püspök, aki más, mint Janus Pannonius nem lehet. Utána került Garázda Péter pozsegai, majd esztergomi préposthoz, aki szintén a Vitéz-rokonság tagja volt. Valamelyik későbbi, egyházi rendben levő leszármazó azután a

pozsonyi jezsuita kollégiumnak juttatta és ennek feloszlatása után vette birtokába az akkor még egyetlen magyar Tudományegyetem. E kódex művészettörténeti jelentősége sem csekély. A bizánci evangéliumos kódexek érdekes és értékes velejárási evangélista-ábrázolások, egy kivételével, ebben is megvannak. Kár, hogy Kubinyi nem említi meg, hogy Máté, Márk és Lukács (Jánost ábrázoló képet már hiába keressük) mint szorgalmas könyvmásolók jelennek meg a képek sötét-arany hátterében, szentképeikkel pontos tájékoztatást nyújtván a másoló-mesterség korbéli kellékei tekintetében.

Korban e kódex után következik Johannes Chrysostomus homiliáinak kódexe, ugyancsak a budapesti egyetem könyvtárában. Ez a könyv korántsem olyan díszes, mint a másik, de az „Aranyszájú” konstantinápolyi pátriárka műveinek szöveghagyományozásában, bizonyára nem jelentéktelen adatokat tartalmaz.

Kubinyi a XV/XVI. sz. fordulójára tesz egy, a Széchényi Könyvtárban őrzött orvosi kódexet. Két traktatusa közül az egyik — úgy látszik — kiadatlan. Jó lett volna, lehetőség szerint, a szerző nélküli mű lehetséges keletkezési körülményeiről, létrejöttének legvalószínűbbnek látszó idejéről valamit mondani.

Az újabb-kori kéziratok nem kis részét teszik a bizánci liturgia különböző énekeit tartalmazó könyvek. Ezeket, mint említettük, Dévai Gábor az Acta Antiqua legutóbbi évfolyamaiban sorra ismertette. A többiek nagy részében főként szövegmásolatokat találunk. Különösebb érdeklődésre tarthatnak számot a XIX. században Magyarországon keletkezett szövegek. Mednyánszky Dénes (M. 21) és Télfy Iván (Ü. 8.) írásai ezek. Az előbbi — a szabadságharc eléggé ismert szereplője, 1848-ban görög nyelvű leveleket írt barátjának, az utóbbi a budapesti egyetem hajdan neves görög professzora, viszont verset szerzett a hellének nyelvén.

E kódex-katalógus Bartoniek Emma Széchényi Könyvtári katalógusa óta, az első ilyen jellegű munka. Tartalmán kívül tehát jogos érdeklődést kelt, a középkori kéziratokkal foglalkozókban, a kéziratok leírásának módszere. Kubinyi e tekintetben is általában gondos, jó munkát végzett. Néhány észrevételt, nem is annyira bíráló megjegyzést, legyen szabad mégis ezúttal megtenni.

Hangsúlyozni kívánom azonban, hogy e nem nagy jelentőségű észrevételek a katalógust illető, és már ismételten kifejezésre juttatott elismerést nem is befolyásolhatják.

A kódexek bibliográfiai adatainak közlése — bár tartalmilag jó — kissé zsúfolt és talán ezért is túlságosan szűkszavú. Az írás szerinti datálás egy évszázadra, a latin kéziratoknál ma már régen túlhaladott. A görög írás a latinnál mozdulatlanabb képet mutat, történetének folyása amannál lassúbb. Mégis úgy véljük, meg lett volna a lehetőség a szűkebb körre, félévszázadra, vagy századfordulóra szorított keltezésnek. (Az utóbbi esetre van is példa, az említett M. 20. kéziratban.) — A kezek számát közli, de a kodikológiai szokások úgy hozzák magukkal, hogy a kezek változását a fóliók rendjében, azaz, hogy melyik fóliótól, meddig terjed a kéz munkája, is fel kell tüntetni. — Jó lett volna a füzetek beosztását, és terjedelmük változását, az esetek pontos meghatározásával — legalább a kódexeknél — jelölni. A provenientia és possessor kérdései csak egyik másik középkori kéziratnál kerülnek részletesebb megtárgyalásra. Pedig a könyv sorsára közvetlenül, közvetve meg a magyar könyv és könyvtártörténet egyik-másik problémájára, ily módon

némi világot lehetett volna vetni. — A könyvek kötéséről, sok esetben ugyan nyilván nem eredetiek, szintén be lehetett volna számolni.

Mindezek a kifogások talán nem is annyira a katalógus érdekes szerzőjét, hanem a kiadót érintik. Hiszen a katalógus korántsem tetszetős külsejéért, zsúfolt tükrű kiállításáért, nem a komoly és időtállóan értékes tudományos munkát végzett szerző, hanem a kiadó felelős. Ennek pedig még a papírkorlátozási bajok közt is, az idegen nyelvű kiadványainkkal szemben külföldön föltétlenül megnyilvánuló kritikára is tekintettel kellett volna lennie. Ez a kritika pedig a könyv külsejét aligha fogja kímélni. Kubinyi Mária lelkiismeretes és színvonalas katalógusa különb „köntöst” is megérdemelt volna.

Mezey László